

NAQSHLARGA SINGGAN TAFAKKUR: SAN'AT ORQALI O'ZLIKNI KASHF ETISH

Qayumova Nilufar Aziz qizi

Kamolliddin Behzod nomidagi milliy rasso'mlik va dizayin insituti

Amaliy san'at fakulteti Memoriy yodgorliklar obidalar

bezagini qayta tamirlash talim yo'nalishi 1-kurs talabasi

qayumovanilufar623@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.16734985>

Аннотация

За каждым узором скрыта история. Иногда это молчаливый свидетель прошлого, а иногда – путешествие в самые глубокие слои человеческой души. В данной статье рассматривается влияние орнаментов и форм на мышление человека, а также их связь с искусством и философией. Орнаменты побуждают нас осознавать, чувствовать и понимать – это не просто украшение, а визуальный язык, воздействующий на подсознание. Исследование раскрывает роль искусства в самопознании и анализирует, как узоры формируют наше восприятие мира.

Ключевые слова: искусство орнамента, философия форм, визуальное мышление, эстетическое восприятие, искусство и самопознание, культурные символы, геометрические узоры, психология восприятия, искусство и философия, визуальная коммуникация.

Annotation

Every pattern holds a story. Sometimes, it is a silent witness to history; other times, it is a journey into the deepest layers of human consciousness. This article explores the impact of patterns and shapes on human cognition, as well as their connection to art and philosophy. Patterns urge us to perceive, feel, and understand—they are not merely decorations but a visual language that influences our subconscious. The research highlights the role of art in self-discovery and examines how patterns shape our perception of the world.

Keywords: ornament art, philosophy of forms, visual thinking, aesthetic perception, art and self-identity, cultural symbols, geometric patterns, psychology of perception, art and philosophy, visual communication.

Annotatsiya

Har bir naqsh ortida hikoya bor. Ba'zan u tarixning jimjit guvohi, ba'zan esa inson ruhiyatining eng chuqur qatlamlariga sayohat. Ushbu maqola naqsh va shakllarning inson tafakkuriga ta'sirini, ularning san'at va falsafa bilan uyg'unligini o'rganadi. Naqshlar bizni anglashga, his qilishga va tushunishga undaydi – ular faqat bezak emas, balki ong ostimizga ta'sir qiluvchi vizual til. Tadqiqot san'atning o'zlikni idrok etishdagi rolini yoritib, naqshlarning ruhiyatimizga qanday ohang solishini tahlil qiladi.

Kalit so'zlar: naqsh san'ati, shakllar falsafasi, vizual tafakkur, estetik idrok, san'at va o'zlik, madaniy ramzlar, geometrik naqshlar, inson ruhiyati, san'at va falsafa, vizual muloqot.

Kirish

Har bir naqsh – bu so'zsiz hikoya. Ularni o'qishga, his etishga va anglashga har doim ham barchaning qurbi yetavermaydi. Naqshlar inson tafakkurining mahsuli bo'lishi bilan birga,

uning dunyoni idrok etish usuliga ham ta'sir qiladi. Geometrik Naqshlarning Inson Ongiga Ta'siri

tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, inson miyasi simmetriya va tartibga intiladi. Geometrik naqshlar — ayniqsa simmetrik va takrorlanuvchi shakllar — bizning estetik idrokimizga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Bunday naqshlar nafaqat vizual zavq bag'ishlaydi, balki ongimizda tartib va uyg'unlik hissini uyg'otadi. Bu esa, o'z navbatida, ichki tinchlik va barqarorlik tuyg'ularini kuchaytiradi. Bunday naqshlar qadimiy devorlarda, gilamlaru zargarlik buyumlarida, me'moriy yodgorliklar va zamonaviy interyer dizaynlarida yashaydi. Lekin ular bizga faqat chiroyli ko'rinish uchungina kerakmi? Aslida, naqshlar inson o'zligini anglashida kalit vazifasini bajaradi.

Tadqiqot uslublari

Nazariy tahlil – naqsh va shakllarning san'at, falsafa va psixologiya nuqtayi nazaridan o'rganilishi. Ushbu uslub orqali naqshlarning inson tafakkuri va o'zlikni anglashdagi o'rni haqida ilmiy manbalar tahlil qilinadi. Komparativ (taqqoslash) usuli – turli madaniyatlardagi naqsh va shakllarning ramziy ma'nosi solishtirilib, ularning estetik va falsafiy ahamiyati tahlil qilinadi. Bu usul naqsh san'atining milliy va global kontekstdagi o'rnini tushunishga yordam beradi. Naqsh – bu qadim orzular tilida bitilgan xat. Uni o'qimoq uchun ko'z emas, qalb bilan qarash kerak. Har bir chiziq, har bir burama — bu ajdodlarimizning sukutdagi izhori, tarixning jim ovozi. Uni anglaganlar ruhiyatda uyg'ongan ohangni his etadi. Shuning uchun ham naqshni anglash — bu san'atga emas, o'zligimizga qaytishdir.

Naqshlar Fikrlash Usuli Sifatida

Tasavvur qiling, bir doira ichida joylashgan murakkab naqshni kuzatyapsiz. Sizga u oddiy bezak bo'lib tuyulishi mumkin, lekin aslida unda butun bir falsafiy tushuncha yashiringan. Masalan:

Sharq naqshlari – cheksizlik va ilohiy uyg'unlikni aks ettiruvchi ramzlar

G'arb naqshlari – estetika va din bilan bog'liq ma'no yuklaydigan obrazlar

Turk, arab va fors naqshlari – muqaddas geometriya asosida yaratilgan va koinotning tartib-qoidalarini ifodalovchi tizimlar. Naqshlar inson ongi bilan bevosita bog'liq. Ularni tushunish orqali inson o'z tafakkurini shakllantiradi, yangi ma'nolarni ochadi va o'zligini anglay boshlaydi.

Shakllar Va Ularning Falsafasi

Har bir shakl inson ongiga o'ziga xos tarzda ta'sir qiladi. Quyidagi misollarni ko'rib chiqamiz:

Uchburchak – dinamiklik va rivojlanish ramzi, harakat va maqsad sari intilishni anglatadi.

Doira – mukammallik va cheksizlik timsoli, inson tafakkurida tinchlik va uyg'unlikni uyg'otadi.

Kvadrat – barqarorlik, ishonchlik va muvozanat belgisi.

Shakllar sukunatda so'zlaydi. Uchburchak – jasoratdir, yurakdan chiqib tepalikka intiluvchi istak. Doira – bu qalb tinchligi, borliqning abadiy aylanishi. Kvadrat esa – ishonch va yerning sokin nafasidir. Har bir naqsh – bu ichki ovozimizga javobdir, har bir shakl – o'zligimizni anglash yo'lida ko'zga ko'rinmas belgi. Murakkab naqshlar – tafakkurni chuqurlashtirish va ichki dunyoga sho'ng'ish imkonini beradi.

Shakllarning bunday ta'siri bejiz emas. Ular qadimdan inson ongiga estetik va ma'naviy zavq bag'ishlab kelgan.

Minimalizm Va Naqsh: Ichki Haqiqatni Kengaytirish

Zamonaviy san'at minimalistik tamoyillarga asoslangan bo'lsa-da, naqshlar hamon o'z kuchini yo'qotmagan. Minimalizm naqshlarga yangi nigoh bilan qarash imkonini beradi:

Oshkora bo'shliqlar – ortiqcha bezaklarsiz naqsh shaklini his etish

Kamalak ranglari o'rniga monoxrom – naqshning shakliiy mohiyatiga urg'u berish

Tuzilmaning takrorlanishi – tafakkurning chuqurlashishiga olib keladigan vizual ritm yaratish.

Minimalistik naqshlar orqali inson o'z ichki dunyosiga sho'ng'iydi, tafakkur jarayonini soddalashtiradi va o'zlikni yanada teranroq anglashga o'tadi.

Munozara

Naqsh va shakllar inson tafakkuriga bevosita ta'sir ko'rsatadigan vizual til sifatida qaraladi. Ernst Gombrichning "The Sense of Order" asarida san'at va naqshlarning inson ongiga ta'siri estetik va psixologik jihatdan tahlil qilingan. Uning fikriga ko'ra, inson miyasi tartib va uyg'unlikni izlashga moyil bo'lgani sababli, naqsh va geometrik shakllar bizning idrok qilish jarayonimizga ta'sir qiladi. Bu naqshlarni faqat dekorativ element sifatida emas, balki tafakkurni shakllantiruvchi omil sifatida ko'rish imkonini beradi. Naqshlar va Kognitiv Qobiliyatlar. Naqshlar va Kognitiv qobiliyatlar naqshlar inson tafakkurining rivojlanishida muhim rol o'ynaydi. Masalan, bolalar naqshlarni ajratish va tushunish orqali vizual idrok va mantiqiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantiradilar. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, insonlar murakkab vizual naqshlarni tashkil etishda va ularni idrok etishda tabiiy moyillikka ega. Bu esa, naqshlarning inson tafakkurini shakllantirishdagi ahamiyatini yana bir bor tasdiqlaydi. Naqshlar va Madaniy Identifikatsiya naqshlar insonning madaniy identifikatsiyasini shakllantirishda ham muhim vosita hisoblanadi. Turli madaniyatlarda naqshlar orqali shaxsiy va jamoaviy identitet ifodalanadi. Masalan, tanani bezash, kiyim-kechakdagi naqshlar yoki uy-joy bezaklaridagi ornamentlar orqali inson o'zining madaniy mansubligini namoyon etadi. Bu naqshlar orqali insonlar o'zlarini jamiyatda qanday tutishlari kerakligini anglab yetadilar. Naqshlar va Neyroestetika Neyroestetika sohasidagi tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, inson miyasi naqshlarni idrok etishda ma'lum neyron tarmoqlarni faollashtiradi. Bu tarmoqlar vizual idrok, xotira va hissiyotlar bilan bog'liq bo'lib, naqshlar orqali insonning ruhiy holati va hissiy tajribalari shakllanadi. Bu esa, naqshlarning inson ongiga chuqur ta'sir ko'rsatishini ko'rsatadi.

Shuningdek, Rudolf Arnheimning "Art and Visual Perception" kitobida vizual san'at va naqshlarning inson ruhiy holatiga ta'siri chuqur tahlil qilingan. U shakllarning inson ongidagi assotsiativ aloqalar orqali qanday ma'no kasb etishini o'rganib, naqshlar va estetik idrok o'rtasidagi bog'liqlikni ko'rsatib beradi. Bu esa naqshlarning tasodifiy yoki shunchaki bezak emasligini, balki ular orqali inson ongi muayyan ma'nolarni qabul qilishini isbotlaydi.

Umberto Ekoning "The Open Work" asari esa san'atning ochiq ma'noga egaligi, ya'ni har bir tomoshabin yoki ijodkor naqsh va shakllarni o'zicha talqin qilishi mumkinligini ta'kidlaydi. Bu yondashuv naqsh san'ati orqali shaxsiy o'zlikni anglash jarayoniga asos bo'lib, har bir inson o'z ruhiyati va madaniyati asosida naqshlarni idrok etishini ko'rsatadi. Naqshlar va Gestalt Psixologiyasi Gestalt psixologiyasi prinsiplariga ko'ra, inson miyasi vizual ma'lumotlarni yaxlit holatda qabul qilishga intiladi. Naqshlardagi simmetriya, takrorlanish va muvozanat kabi elementlar ongimizda tartib va uyg'unlik hissini uyg'otadi. Bu esa, naqshlarning inson psixologiyasiga qanday ta'sir ko'rsatishini tushunishda muhim omil hisoblanadi.

Ushbu yondashuvlar shuni ko'rsatadiki, naqshlar inson tafakkurining passiv qabul qiluvchi qismi emas, balki faol idrok jarayonining bir qismi sifatida shakllanadi. Naqshlarning

ramziy ma'nosi va ularning falsafiy talqini inson ruhiyatini shakllantiruvchi omillardan biri bo'lib, san'at orqali o'zlikni anglashga imkon yaratadi.

Xulosa

Naqshlar – bu bezak emas, balki tafakkur va ongni shakllantiruvchi qudratli vosita. Ular insonni ichki dunyosiga, falsafiy izlanishlarga va o'zligini kashf etishga undaydi. Har bir naqshda ramzlar yashirin, har bir shaklda fikr mujassam. San'at orqali inson o'zligiga yaqinlashadi, naqsh esa bu yo'lda ishonchli yo'l boshchidir.

References:

Используемая литература:

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Gombrich, E. The Sense of Order: A Study in the Psychology of Decorative Art. – London: Phaidon, 1979. – 411 p.
2. Arnheim, R. Art and Visual Perception: A Psychology of the Creative Eye. – Berkeley: University of California Press, 1974. – 508 p.
3. Eco, U. The Open Work. – Cambridge: Harvard University Press, 1989. – 287 p.
4. Vasarely, V. Plastic Arts and Pure Vision. – New York: George Braziller, 1969. – 160 p.
5. Исмаилова, Д. Национальные орнаменты и их философское значение в искусстве Средней Азии. – Ташкент: Фан, 2010. – 250 с.
6. Джумаев, Х. Геометрические узоры и их символика в декоративном искусстве Узбекистана. – Ташкент: Узбекистан, 2015. – 312 с.
7. Кречмер, Э. Строение человеческого тела и его связь с искусством. – М.: Искусство, 1988. – 240 с.
8. Worringer, W. Abstraction and Empathy: A Contribution to the Psychology of Style. – Chicago: Ivan R. Dee, 1997. – 160 p.
9. [21.03.2025 21:55] World Art Organization. (2022). The philosophy of patterns in art. Retrieved from www.worldart.org